

A gőzkazányártás kezdete Magyarországon (Eisele József élete és munkássága)

A gőzkazánok fejlődéstörténetének vizsgálata nem választható el a gőzgépek fejlődésétől. Hazánkban a gőzkorszak igazi nyitányát a XIX. század második fele jelentette, midőn a honi kazányártás hőskorának úttörője, **id. Eisele József (Pest, 1833. augusztus 11. - Budapest, 1901. május 3.)** a hő felhasználásával gőzt fejlesztő berendezéseket állított elő. A magyarországi nagyiparos, kazányáros szaktudásával és fáradhatatlan szorgalmával, munkabírással örökre beírta nevét a honi technikatörténet nagyjainak közé.

Eisele József az elemi és középiskolai tanulmányainak elvégzése után a rézműves szakmát – az iparág jeles mestereinél – sajátította el. Ezután 11 éves külföldi vándorút (Németország, Csehország) után – szakmai alapismeretekkel felvértezve – 1861-ben Pesten rézműves műhelyt nyitott (VI. Szondy utca 13.) Az ambiciózus ifjú mester üzemét időről időre fejlesztette. Eleinte rézműves munkákat végzett, és az üzem egyik első produktuma a takarmányfüllesztő készülék lett. 1865-ig úgyszólván nem foglalkozott másval, mint rézműves munkák és takarmányfüllesztő készülékek előállításával. (A takarmányfüllesztők az akkori tartós és nagy szárazság miatti takarmányhiány következtében rendkívül keresett cikket képeztek.)

Eisele üzeme 1870-ben már a gőzkazányártást is jelentősen felkarolta. Néhány esztendő alatt a budapesti „**Eisele József-féle Réz-, Érczmű- és Gőzkazán-Gyár**” Magyar-

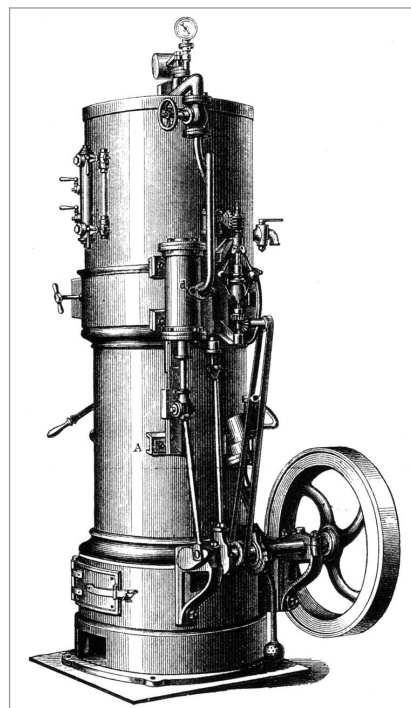
Eisele gyárának katalógusa (1896)

ország legnagyobb kazányárainak egyike lett. A jeles gyáralapító vállalkozását 1888-ban társas céggé alapította. A gőzkazányártó üzem székelyét áthelyezte a külső Váci útra. (V. Váci út 138. sz.) A cég gyárépületét **Alpár Ignác (1855-1928)**, a kiváló építész számos középület megálmodója, építészte tervezte. A jelentősen megnagyobbított gyártelep, a korszerű technikai berendezés lehetővé tette az ambiciózus alapítónak a további fejlesztést. (Eisele megszerezte a Steinmüller-féle vízcsöves kazánok gyártásának licencét, és ezzel egyetemben

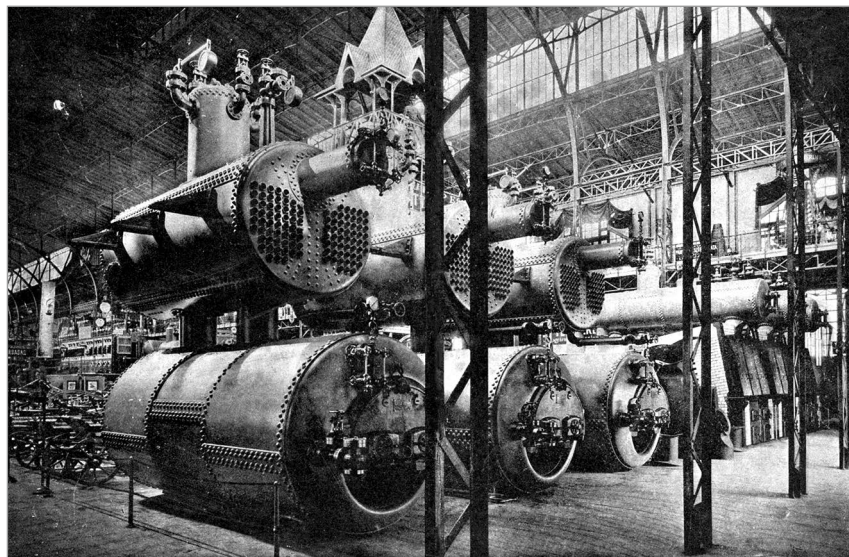
hazánkban meghonosította a lemezhegesztést és egyre jelentősebb vasszerkezeti munkákat vállalt el.

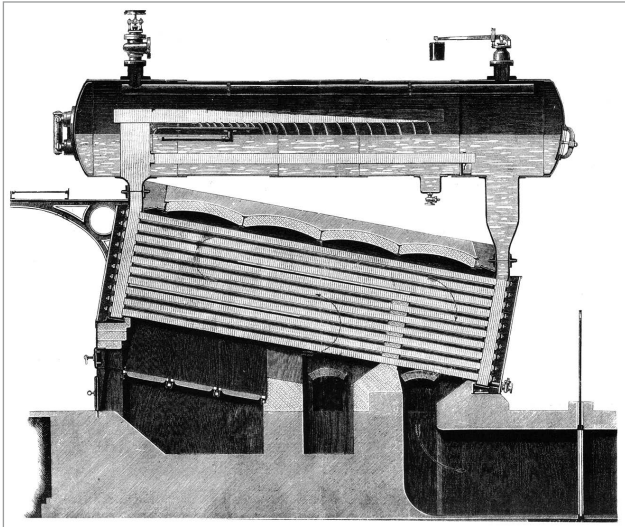
Az átlagosan 90-100 munkást foglalkoztató, gépekkel jól felszerelt üzemben többek között az alábbi gyártmányok készültek: különféle szerkezetű gőzkazánok, vastartályok, hűtőmedencék, vaskémények, gőzka-

Álló gőzgép álló kazánal

Eisele József kazánkiállítása az 1896. évi ezredéves országos kiállításon

Szabadalmaztatott vízcsöves gőzkazán

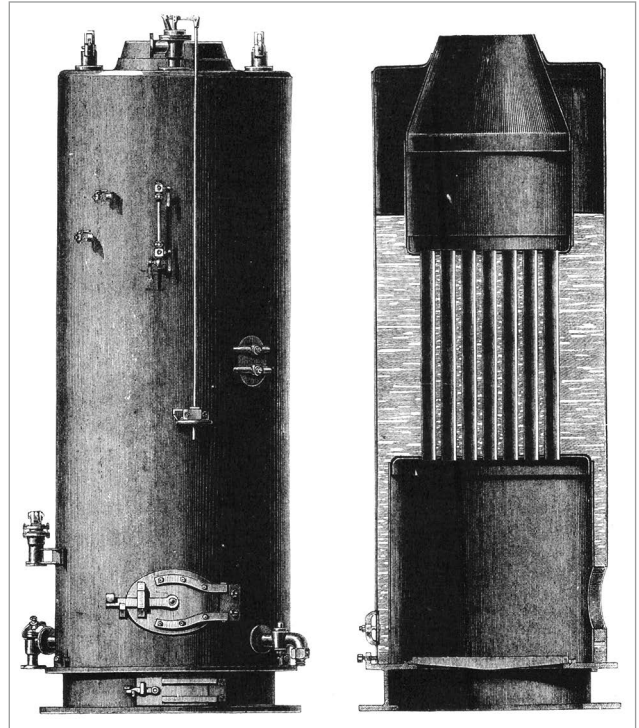
zán, gőzgép, gőz- és vízvezetéki felszerelések, szeszgyári és szeszgyártási berendezések és készülékek, továbbá a legkülönfélébb rézműves gépelemek. A XIX. század utolsó negyedében Eisele József gépgyárán kívül a „Höcker Testvérek Gőzkazán- és Gépgyára”, a Magyar Királyi Államvasutak Gépgyára, az Első Magyar Gazdasági Gépgyár, valamint az akkor még Bécsben prosperáló Hofherr-Schranz cég budapesti gyáregysége foglalkozott különböző típusú és teljesítményű gőzmasinák gyártásával. A fenti üzemek közül mindenképpen ki kell emelni a Höcker Testvérek budapesti gyárát, ahol a fő hangsúlyt a gőzgépgyártásra helyezték. A Höcker gyár jeles szakemberei tervezték meg, és szabadalmaztatták a széthúzható csöves kazánnal konstruált „tüzes gépek”-et, amelyek Európa-szerte széles körben elterjedtek.

A XIX. század utolsó évtizedében már a honi gépgyárak közül a gőzkazánt legfontosabb gyártmányként csak két budapesti gyár, Eisele József „réz-, ércmű- és gőzkazángyára” és a Höcker testvérek gyára állította elő. Az 1896. évi Budapesten, a Városligetben megrendezett Ezredéves Országos Kiállításon az impozáns gépcsarnokban a fent nevezett két cég állította ki díjazott kazánjait. A jubileumi kiállításra megjelent katalógusban a gyáralapító többek ezt írta:

„Gőzkazángyáramban bármely szerkezetű gőzkazánok, vastartályok, készülékek, vaskémények, vasszerkezetek s mindennemű egyéb vasmunkák készülnek. Teljes gőzkazántelegek tervezését, szerkesztését és kikészítését készségesen elvállalom, a legmesszebbmenő jótállás mellett.

A gőzkazánok minden részükben kizárólagosan a legjobb minőségű Martin-Siemens folytvass kazánlemezekből készülnek, mely lemezeket vagy zólyombrézői magyar királyi

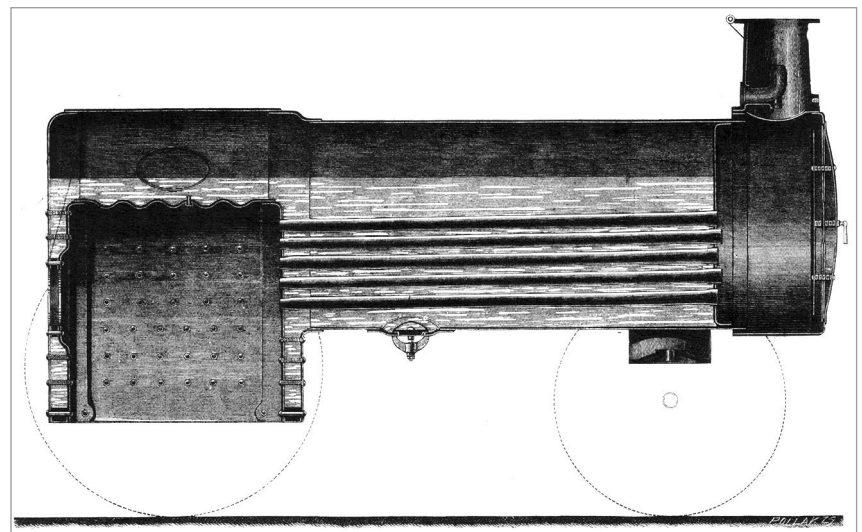
Álló
forrcsöves
gőzkazán
(minden
nagyágban és
nyomásra)

vasgyárból vagy a szab. osztrák-magyar államvasút társaság resiczai hengerművéből szerzem be, azaz hazánk legkitűnőbb vasműveiből. (...) A felhasznált anyagok elismert legkitűnőbb minősége, s a gőzkazángyártás terén 35 év alatt szerzett sokoldalú tapasztalataim, a legjobb s jól begyakorolt műszaki és munkás személyzet alkalmazása. Kitűnően berendezett műhelyeim, valamint a legszigorúbb ellenőrzése a gyártásnak lehetővé teszik a legszakzerűbb és legpontosabb munka szállítását.”

Az Eisele gyár 1896-ig 750 kazánt gyártott elsősorban hazai és külföldi (Ausztria, Szerbia, Bulgária, Törökország, Bosznia) megrendelésre.

Lokomobil gőzkazán hosszmetsete

A millennium évében a Váci úti gyárüzem fénykorát élte. (Az Eisele-féle családi cégbe belépett ifj. Eisele József, aki édesapja mellett a gyár műszaki ügyeit intézte.)

A kiváló, köztiszteltetben álló gépgyáros, Eisele József az 1890-es években tagja volt többek között az Országos Ipartanácsnak, a Kereskedelmi és Iparkamarának, valamint az Országos Ipartestület igazgatóságának. A gőzkazángyártás honi úttörője 1901-ben Budapesten hunyt el. A legendás Eisele gőzkazángyár története 1918-ban fejeződött be, amikor beolvadt a hasonló profilú Láng Gépgyár RT-be.

Réz Gyula
muzeológus